

אגרא דהספידא

הרב יעקב כץ

הוטל עלי הונפקיד הקשה להספיד את יקירינו, חמשת תלמידי הישיבה שנפלו ואינם עוד אתנו כאן היום.

לקחתי לידי את הרמב"ם, פתחתי בהלכות אבל וחפשתי כיצד עלי למלא חובה קדושה ונוראה זו. והנה נפגשתי בהלכה תמוהה, תמוהה עד מאד. וגמלה החלטה בלבי, אפרש הלכה תמוהה זו, ויהיו הדברים נר זכרון לחמשת הנרות הקדושים שכבה מאורם.

הרמב"ם פוסק (בפי"ג מהלכות אבל הלכה י') "אין בוכין על המת יותר משלשה ימים... במה דברים אמורים בשאר העם אבל תלמידי חכמים, הכל לפי חמתן. ואין בוכין עליהם יותר משלושים יום, שאין לנו גדול ממה רבנו, וכתוב ויתמו ימי בכי אבל משה". על הגדול שבגדולים, על משה רבנו בכבודו ובעצמו אין לבכות יותר משלושים יום.

מה פשרה של הלכה תמוהה זו? מדוע אסרו עלינו חכמינו לבכות על המת יותר משלושים יום? מדוע לא נפתח מקור דמעותינו, ונבכה מאין הפוגות על שברנו הגדול?

מדוע נאסר עלינו בני הישיבה, לבכות כעת על יקירינו ר' שמואל אורלן, ישעיהו הולץ, אליהו ליברמן, יעקב פרידמן ואליהו שגיא, זכר קדושים לברכה? ומדוע נאסר על המשפחה הגדולה, משפחת בית ישראל לבכות יותר משלושים יום על אותן למעלה מאלפים נפשות זכות שנלקחו ואינן? מדוע?...

הלכה זו מבוססת על יסוד היסודות של אמונת ישראל הצרופה.

אמונת ישראל אינה מכירה במושג מות, כביטול ישותו של האדם, המות על פי אמונתנו הנו כניסה לטרקלין.

ר"ת בספר הישר כותב "והעולם הזה דומה למערה במדבר תחת הארץ, וזאת המערה, יחשוב השוכן בה, כי אין עולם אחר זולתה, מפני שלא ראה מה שיש בחוץ, ואילו יצא משם הי' רואה ארצות רחבות, והשמים והים הגדול, והמאורות והכוכבים, כן האדם, בעולם הזה יחשוב כי אין עולם אחר, ואילו יצא ממנו, הי' רואה רוחב העולם הבא ואת יקר תפארת גדולתו".

בספר מלכים מסופר על עליתו של אליהו הנביא בסערה השמימה. בני הנביאים יודעים ברוח קדשם שאליהו עתיד להלקח, ואלישע תלמידו לא מש ממנו.

בסופו של דבר "ויקח אליהו את אדרתו ויגלום ויכה את המים ויחצו." "ואח"כ "והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים", כשאדרתו נופלת מעליו.

המות – על פי אמונתנו – הנו מעין עלית אליהו בסערה השמים.

גופו של האדם, כל רמ"ח אבריו וש"ה גידיו. כל דמו, עצמותיו ועורו, הנם רק אדרתו של האדם, אך אין הם עצמיותו. נשמתו של האדם היא עצמיותו, והיא אינה מתה לעולם.

במותו פושט האדם את אדרתו, גופו בטל, אך הנשמה - עצמיותו של האדם - ממשיכה לחיות. היא עולה השמימה לעולם אחר שכולו טוב.

אך אותה פשיטת האדרת אינה שווה אצל כולם. יש הפושט אדרתו על מיטתו לאחר שצ'לאו שנותיו, וישנם הפושטים אדרתם בסערה, כאלהיה הנביא, תוך כדי חצית המים ועל גבי רכב אש וסוסי אש.

וכך פשטו מעליהם את אדרתם יקירינו שהתאספנו הערב להספדם.

תוך כדי חצית גשרי אש וגשרי מים יצאו מאותה מערה שמתחת לארץ, ועתה הם רואים את רוחב העולם הבא ואת יקר תפארת גדולתו, כדברי ר"ת שהבאנו קודם.

זהו פשרה של אותה הלכה תמוהה, שהזכרנו בראשית דברינו. "ואין בוכין עליהם יותר משלושים יום שאין לנו גדול ממשה רבנו, וכתוב ויתמו ימי בכי אבל משה". מדוע אין בוכין? כי אם הנך בוכה יותר משלושים יום, הרי משהו, חלילה, אינו כשורה באמונתך.

ימי הבכי ניתנו לאבל כדי לבכות את עצמו. כואב לו, האהוב עליו נלקח מעמו, איך יחיה בלעדיו, בלי שיראהו, בלי שידבר עמו, בלי שישפוך את לבו לפניו. אך גבול שמו חכמינו לבכי. חכמינו דורשים מן האבל לחזור יותר לעומק הדברים ולהרגיש שהמת - בעצם ממשיך לחיות. הוא רק העתיק את מקומו מעיר לעיר. ותוך כדי החיאת הרגשה זו, חייב האבל להתגבר על צערו ולהפסיק לבכות.

ומהיכן שאבו חכמינו דברים אלו? מהו מקור הדברים? - מקרא מפורש בספר דברים (פרק י"ד פסוק א') "בנים אתם לה' אלוקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך". התורה אסרת עלינו כאן לשרוט שריטות בבשר ולתלוש שערות הראש מרב צער על המת. ולמה הדברים הללו אסורים? מנמקת התורה עצמה "בנים אתם לה' אלוקיכם". "כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך". וכמה פרושים להנמקה זו. ונזכיר שלשה מהם. האבן עזרא כותב "וטעם בנים, אחר שחדעו שאתם בנים לשם, והוא אהב אתכם יותר מהאב לבן, אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה - לטוב הוא, ואם לא תבינוהו. כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם, - רק יסמכו עליו, - כן תעשו גם אתם"...

עם כל הכאב הנורא על אבדן נפש יקרה, חייב אדם מישראל לזכור, גם בשעותיו הקשות ביותר, שהוא בן לאביו שבשמים, ושאינו אהבו מאד מאד, ויכול הוא לסמוך על האב בכל הנהגותיו עמו.

פרוש נוסף הוא פרושם של הספורנו ודעת זקנים מבעלי התוס'. "בנים אתם לה' אלוקיכם, ולכן אם מת אביכם הבשר ודם, לא תתגודדו, שהרי אינכם יתומים בכך, כי יש לכם אב שהוא חי וקיים יתברך ויתעלה שמו"...

יש, ואדם, שאהובו נלקח ממנו, נופל ליאוש מוחלט. הוא מרגיש שעולמו חשך בעדו, לא נשאר לו כלום בעולמו, והכל סביבו חלל ריק. והמקרא צוח כנגדו ואומר לו בנים אתם לה' אלוקיכם. יש לך אב שהוא חי וקיים שודאי יתמוך בך ויעזורך...

הפרוש השלישי הוא פרושו של הרמב"ן "ולפי דעתי כי טעם עם קדוש אתה, הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר אחרי שאתה עם קדוש וסגולת ה' אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש, ואפי' ימות בנוער".

אין להתגודד כי הנפש קיימת לעולמים. וכדברי הרמב"ן עצמו בסוף פרשת אחרי מות "כי נשמת האדם - נר ה' אשר נופחה באפינו מפי עליון ונשמת שדי - כמו שנאמר "ויפח באפיו נשמת חיים", והנה היא בענינה ולא תמות... אבל קיומה ראוי והוא עומד לעד, כקיום השכלים הנבדלים" [מלאכי מעלה].

ואחד אחרון, האלשי"ך, חוזר על דברי הרמב"ן ביתר אריכות ובהדגשה רבה. "כי יקרה אתכם, כאשר יקרה לאשה ובנה הדרים בעיר אחת. ואישה, אבי הבן ההוא, במדינה אחרת". האם והבן במדינה אחת, האב במדינה אחרת "והוא שם עשיר גדול מאד, שאם בנה חלף ועבר מאתה וילך אל ארץ שאביו שם, הגם שבצד מה, תדאג על פרידתו מאתה אבל הלא תשמח על טובת בנה כי יתענג בדשן בכל טוב אביו ונחת שלחנו". הבן נוסע לאביו, והאם שמחה ובוכיה. היא בוכה כי בנה עוזב אותה, קשה לה להפרד ממנו, איך תחיה בלעדיו... אך היא שמחה, שהרי הבן... ע אל אביו העשיר ושם יתענג בדשן בכל טוב אביו ונחת שולחנו.

"וכדבר הזה, - ממשיך האלשיך - אומר משה רבנו ע"ה ליש. אל, "בנים אתם לה' אלוקיכם", וא"כ אשר ימות לו מת, לא ידאג על מתו מצד עצמו, כי הלא הלך אל אביו שבשמים כי בן הוא לאביו שבשמים ואז יתענג על ה', וטוב לו שם מפה, על הארץ הלזו וע"כ לא תתגודדו". איזו הסתכלות נפלאה על מותו וסילוקו של אדם מהו המות על פי מבט האמת? השלכת האדרת ועליה השמימה. נסיעה למדינה אחרת, להיות קרוב לאביו הכל-יכול, ושם יתענג על ה', וטוב לו שם מפה על הארץ הלזו.

והרמב"ן חי ומרגיש את אותה הרגשה נפלאה של קיום הנפשות, עד שקשתה לו קושיה. מדוע אסרה התורה רק להתגודד ולשים קרחה? מדוע לא נאסר הבכי על המת? מדוע לא נאמר בתורה "בנים אתם לה' אלוקיכם לא תבכו על מת"? והוא משיב "ולא יאסור הכתוב הבכי, כי הטבע יתעורר לבכות בפירות האוהבים ונדודם, אף בחיים... מותר לבכות על מת - מסביר הרמב"ן - משום שגם כשבן חי נוסע למרחקים, למדינה אחרת, בוכה האם בכי של פרידה וגעגועים... והרמב"ן מסיים "ומכאן סמך לרבתינו באסרם להתאבל יותר מדי".

זהו מקורה של אותה הלכה ברמב"ם שהזכרנו בראשית דברינו. יש לבכות על המת בכי של פרידה. הבן נוסע למרחקים וזה כואב, כואב עד מאד, אך חלילה וחלילה לבות משום שהבן איננו, שהרי הנפשות קיימות והן מתענגות בטרקלין עם האב הטוב, החי וקיים, יתברך ויתעלה שמו...

הגמ' בסנהדרין (ס"ח ע"א) מספרת באריכות על פטירתו של ר' אליעזר הגדול. הוא השיב לשואליו עד הרגע האחרון, וכשפסק "טהור" יצאה נשמתו בטהרה. פגע בו רבי עקיבא מן קסרי ללוד [שהיו נושאים מטתו מקסרי ללוד, רש"י], היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ.

ר' עקיבא, הכיצד? והרי התורה צייתה "לא תתגודדו" (דברים י"ד א), ושרט לנפש לא תתנו
 בבשרכם (ויקרא י"ט)?

ר"ע מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ והרי "בנים אתם לה" אלו קיכם"? היכן האמונה בקיום
 הנפשות, הרי ר"א קיים, הוא נסע לשיבה של מעלה להתענג על ה'.

ר' עקיבא! ! מדוע אתה בוכה ומכה בבשרך עד שדמך שותת לארץ?

התוס' (שם) מקשים קושיה עצומה זו. והם משיבים "דמשום תורה קעביד", כהמשך הברייתא
 שם "פתח עליו (ר"ע) בשורה ואמר, "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו", הרבה מעות יש לי ואין
 לי שולחני להרצותו [כלומר הרבה שאלות יש לי לשאול, ואין למי לשאול, רש"י].

ר"ע לא הכה בבשרו על שר' אליעזר הגדול איננו. הוא יודע, הוא מאמין, והוא חי את אמונתו
 שר' אליעזר הפשיט אדרתו, ועלה השמימה לעולם שכולו טוב.

הוא מכה בבשרו על שהתורה נלקחה ממנו. למי יפנה שאלותיו?

הוא בוכה על שארון הברית נשבה בידי אראלים מלאכי מעלה... "הרבה מעות יש לי ואין לי
 שולחני להרצותן...".

אחי ורעי! אסור לנו לבכות על יקירינו שהתאספנו להספידם, אבל מותר לנו וחיבים אנו
 לבכות... אסור לנו לבכות על יקירינו שאינם כי זהו פגם באמונתנו חלילה, שהרי בנים אתם
 לה' אלו קיכם. הם קיימים. הם נסעו לאב הטוב ושם יתענגו על ה', וטוב להם שם מפה על
 הארץ הלזו, כדברי האלשי"ך.

הם הפכו לשכלים נבדלים, למלאכי מעלה כדברי הרמב"ן.

הם עלו כשהם טהורים, לאחר שנטהרו ביום הכיפורים הקדוש "כי ביום הזה יכפר עליכם
 לטהר אתכם".

והם נטהרו שזב במקוה מים ובמקוה אש, בהפשיטם את אדרתם כשליחי ההשגחה העליונה,
 להיות מצילי עם השם בארץ הקודש...

אין לנו לבכות על שאינם, אבל יש לנו לבכות על שאינם כאן עמנו כעת באולם הישיבה.

מותר להורים השכולים לבכות על התורה שיחסרה, כדברי התוס' על ר"ע "דמשום תורה
 קעביד". הבן היקר שהביא לבית את אור התורה, שהראה בהליכותיו איך נראה בן תורה, לא
 יבוא יותר הביתה, אור התורה שזרח בבית - כבה ועל זה יש לבכות ולבכות...

מותר לנו וצריכים אנו בני הישיבה לבכות על שיקירינו עברו לישיבה אחרת, לישיבה של
 מעלה...

שוב לא נשמע בכולל את קולו התקיף של ר' שמואל אורלן יקרנו. מי ילמדנו את תורת השינון
 והחזרה. מי ימריצנו להתקדם, להתעלות ולשאוף לגדולות.

שוב לא נשמע את שאלותיו של ישעיהו הולץ בשעת לימוד "חפץ חיים", את בעיותיו שנשאלו
 ע"מ לקיים, ע"מ לדעת איך לנהוג למעשה בענינים שבין אדם לחברו...

שוב לא ישמע קולם המתנגדן מעל דפי הגמ' של אליהו הכהן ליברמן ויעקב פרידמן זכרונם לברכה.
ואף שאיפתו של אליהו שגיאה לשוב לספסלי הישיבה, לא תוכל כבר להתגשם.
על דא ודאי קא בכינא. . .
אגרא דהספדא דלויי. דלויי לשון הרמה, להרים. רש"י מפרש שהמספיד צריך להרים קולו בשעת ההספד. אך אפשר גם לפרש אחרת.
אגרא דהספדא דלויי. מטרת ההספד היא להתרומם, להתעלות.
אסור לנו לדרוך במקום. הם עלו ונתעלו בסילוקם, ואף עלינו החובה להתעלות בחיינו, איש איש לפי דרגתו.
עלינו בני הישיבה מוטלת החובה למלא את החסר, להרבות בלימוד התורה, אך לא לימוד לשם ידע בלבד. עלינו להדבק בתורה, באהבתה תשגה תמיד, להפך לבני תורה בכל ישותנו.
ועיקר העיקרים, "והשבות אל לבבך", להחדיר ללב את אותה אמת ברורה וצרופה השנויה במסכת אבות "ר' יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין".